

STRESSHORMOON SPEELT ROL BIJ DEPRESSIE EN ANGST

<tekst Liesbeth Kuipers foto Mark van den Brink>

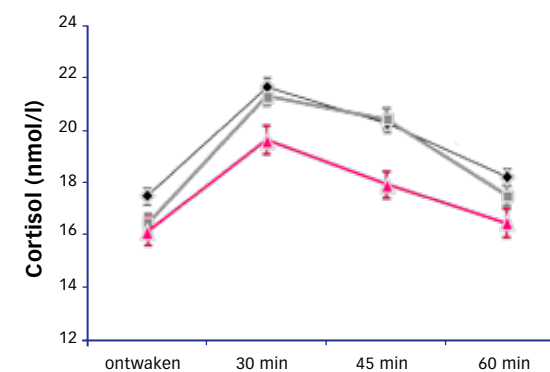
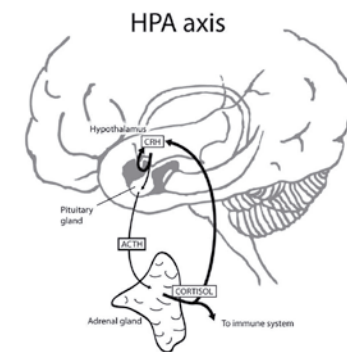
Het stresshormoon cortisol lijkt een rol te spelen bij het ontstaan en beloop van matig ernstige depressie en angststoornissen. Dit concludeert Sophie Vreeburg na analyse van speeksel van ruim 2.200 deelnemers aan de Nederlandse Studie naar Depressie en Angst.

In onderzoek is al aangetoond dat het stresshormoon cortisol een belangrijke rol speelt bij het ontstaan en beloop van ernstige depressie. Bij mildere depressie en angststoornissen onder mensen die niet opgenomen zijn, was deze rol nog niet goed onderzocht, terwijl ze vaker voorkomen. Daarom besloot Sophie Vreeburg, nu arts in opleiding tot psychiater in VUmc, de rol van cortisol bij deze twee veelvoorkomende en beperkende aandoeningen tot onderwerp van haar promotieonderzoek te maken. 'Iedereen maakt de hele dag het hormoon cortisol aan, ook zonder stress', licht zij toe. 'Door stress ontstaat een tijdelijke verhoging van cortisol. Net als adrenaline zorgt cortisol ervoor dat je kan reageren op stress. Cortisol zorgt dan onder meer voor meer energie, bijvoorbeeld door een verhoogde bloedsuikerspiegel. Als de hypothalamus-hypofyse-bijnier-as, de HHB-as, die als eindproduct cortisol heeft, ontregeld is dan zou dat een rol kunnen spelen bij het ontstaan en beloop van deze aandoeningen. Dit werd al eerder aangetoond in onderzoek bij ernstige depressie bij opgenomen patiënten.'

Watjes

Om uit te zoeken of van een verstoorde HHB-as ook sprake is bij mensen met mildere depressie of angststoornissen, onderzocht Sophie Vreeburg de cortisol-ochtendcurve. 'Cortisol volgt een dag-nachtritme', verklaart zij. 'In de ochtend, na het ontwaken, is er een piek. Door deze 'cortisol awakening response' kun je anticiperen op wat je die dag te wachten staat, zo wordt gedacht. In de loop van de dag nemen de cortisolwaarden af en 's nachts wordt

—●— Depressie huidig (n=701)
—■— Depressie in verleden (n=579)
—▲— Controles (n=308)

De HHB-as (Engels: HPA-axis) die als eindproduct cortisol heeft, lijkt niet verstoord bij mensen met milde depressie en angst. (Grafiek rechts:) mensen die een depressie hebben (gehad) vertonen een hogere cortisol-ochtendcurve dan mensen zonder depressieve klachten.

het dieptepunt bereikt. Is de HHB-as verstoord, dan kan de cortisol-ochtendcurve veel hoger of lager dan normaal zijn.' Hiervoor liet Sophie Vreeburg het speeksel onderzoeken van ruim 2.200 deelnemers aan de Nederlandse studie naar depressie en angst, NESDA (zie kader). 'De deelnemers kauwden gedurende een dag zes keer op watjes, stopten die in een buisje en stuurden die naar het laboratorium, zodat in hun speeksel de cortisolwaarden bepaald konden worden.'

Cortisol-ochtendcurve

Uit het onderzoek blijkt niet duidelijk dat de HHB-as bij mensen met milde depressie en angststoornissen verstoord is. Wel werden verschillen gevonden tussen de cortisolwaarden van mensen met een depressie in het verleden of heden, en mensen zonder depressie. Sophie Vreeburg: 'Mensen met een depressie in het verleden of heden laten ten opzichte van mensen zonder depressie een verhoogde cortisol-ochtendcurve

'Mensen met risicofactoren voor depressie hebben een verhoogde cortisol-ochtendcurve'

zien. De vraag is of deze al aanwezig is voordat de depressie ontstaat, dus wijst op een soort biologische kwetsbaarheid, of dat mensen door het doormaken van een depressieve episode een verhoogde cortisol-ochtendcurve ontwikkelen en die houden. Dit hebben we verder onderzocht en daaruit blijkt dat mensen zonder depressie, maar wel risicofactoren voor depressie zoals een ouder met depressie, een verhoogde cortisol-ochtendcurve hebben. Dat kan duiden op biologische kwetsbaarheid.' Met een longitudinaal onderzoek naar

de cortisol-ochtendcurve bij depressie en angststoornissen achterhaalde Sophie Vreeburg ook dat mensen met een verlaagde ochtend-cortisolcurve meer kans hebben op een chronisch, dus ongunstig beloop van hun aandoening. 'De lage cortisolwaarde kan ontstaan doordat het HHB-systeem uitgeput raakt na lange verhoogde activiteit door chronische stress', verklaart zij. Bovendien vergeleek Sophie Vreeburg de cortisol-ochtendcurve van mensen met sociale fobie, paniekstoornis zonder pleinvrees, paniekstoornis met pleinvrees en de gegeneraliseerde angststoornis, met die van mensen zonder deze veelvoorkomende angststoornissen. Daaruit bleek dat mensen met een paniekstoornis met pleinvrees ook een significant hogere cortisol-ochtendcurve laten zien dan mensen zonder angststoornis. Verder onderzocht zij of de hoge cortisolwaarden geassocieerd waren met een verhoogd risico op hart- en vaatziekten, maar daar vond zij geen aanwijzingen voor.

Veelbelovend

De resultaten van deze studie hebben nog geen klinische consequenties, maar zijn daarvoor wel veelbelovend, zegt Sophie Vreeburg. 'Interessant is om verder te onderzoeken of mensen met een verhoogde cortisol-ochtendcurve inderdaad een hoger risico hebben op het ontwikkelen van een depressie of angststoornis, en mensen met een verlaagde cortisol-ochtendcurve inderdaad kans hebben op een chronisch beloop van een depressie of angststoornis. Is dat het geval, dan kunnen artsen deze mensen bijvoorbeeld intensiever monitoren en begeleiden, ook met het oog op preventie.' ←

Over NESDA

Sophie Vreeburg maakte in haar promotieonderzoek gebruik van de gegevens van de 2.981 mensen die deelnemen aan de Nederlandse Studie naar Depressie en Angst (NESDA). NESDA is in augustus 2004 van start gegaan met het doel meer inzicht te krijgen in het ontstaan en beloop van depressie en angststoornissen. De deelnemers, van 18 tot 65 jaar, worden acht jaar gevolgd. Bij hen wordt tweejaarlijks een uitgebreid interview afgenomen naar demografische, psychosociale, klinische, biologische en genetische factoren.

NESDA wordt uitgevoerd door onder meer VU medisch centrum, het Leids Universitair Medisch Centrum, het Universitair Medisch Centrum Groningen en diverse GGZ-instellingen. Zie ook www.nesda.nl